

ԱՐՑԱԿԱՆԻ ԵԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

9504

Հայոց

891.99
5 - 41

ԱՐՑԱԿԱՆԻ
1915

~~6041~~
6041

1916 - 1927 770

(41)

РЪБОЧЕСТВО

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
АКАДЕМИИ НАУК
СССР

Л. А. П. С. Б. Г.

ЗОДОՒС ЗИЗ ЧИЦИՈՐՆԵՐԻ

Ա. Հ. Ք. Պ. Ա. Դ. Բ. Ա. Գ. Օ. Լ.

Տպարան Յ. Սալոյեանցի

1915

891.99

5-41

арм
6041

891.99

5-41

Мъвчиесъ ѣрсъ

L. Q. Φ S T E R

Института
Востоковедения
Академии Наук.
СССР

ЗОԳՈՒՏ ՀԱՅ ԿԱՄԱՐՆԵՐԻ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ
Տարածական Յանդելիցի

1915

ԶԻՆԿՈՐԻ ՀՐԱԺԵՇՔ

Սիրուհիս ինձ համար գուն մի լաց լինիր,
Թէկուզ ես մեռնեմ երբէք մի ալսրիր.
Մի լար, հոգեակս, ինձ զուր մի տանջիր,
Ցիշիր, հոգեակս, մեր տանջանքները,
Թշնամուց գալած այն հարւածները,
Մի խնայիր, զուն ինձ բեր իմ գէնքերը,
Որ զնամ լուծեմ ես իմ վրէժը:
Զէ որ տաճկի ձեռք շղթաներով
Կապւած կապկապւած էինք դարերով,
Հիմայ էլ ժամանակ պէտք չէ կարցնել
Պէտք չէ մեր կհանըը երբէք խնայել:
Հայրս գերեզմանից վրէժ է գոռում,
Երա ոսկորներն հանգիստ չեն առնում
Դեռ մինչեւ այսօր նրա գերեզմանից
Տիւուր հառաջանքների ձայներ եմ լսում:
Նրա պէս հայրեր, քոյրեր, եղբայրներ,
Նահատակւեցան քաշին տանջանքներ,
Հրմայ մեղ պէտք է կռւել անինայ,
Որ քանդենք գարերով կապւած շղթաներ,
Դէհ, մեաս բարեւ, Էկ, իմ հոգեակս,
Ահա քեզ կուտամ վերջին համբոյրս,
Բեր, մին էլ տեսնեմ, սիրուն բարիկս,
Ու յանձնեմ ես քեզ մինչեւ յետ գալու:

ՄԻ ԼԱՐ, ԲԼՅՈՒԽ

Մի լար, բլրու շատ մի տիրոիր,
Մի լար, այդքան քեզ մի տանջիր,
Կանցնի ձմեռ, կուգոյ գարուն,
Կը բացւի վարդը քո սիրուն,
Կանցնին այս սե տիսուր օրերը,
Մի լար, սրբիր քո աչքերը,

2003

36149-66

Կը գայ կրկին նոր գարունը,
Զը մօռանսաս քո վշտերը:
Ա՛խ, բլրուլ ջոն, իմ գարտն էլ
Քո գարտի պէս շատ մութն է,
Մի՛ լար, մի՛ լար, իմ սիրտն էլ
Քո սրտի պէս խոցւած է:
Զէ՞ որ իմ էլ սիրած եարիս՝
Քաշին տարան ինձանից,
Թողին տիտուր, ուրումոլոր,
Խեղճ ու փոքրիկ բալերիս:

Դ Ե Պ Յ Ա Ռ Ա Ջ Ը

Հէրիք է, քաջ եղբայրներ,
Հէրիք, ինչքան մհնք տանջւենք,
Անէք ձեր սուր, նիզակներ,
Մեր թշնամու դէմ կուհնք:
Քանի մհնք խեղճ ու մոլոր
Թափառենք տարի բոլոր,
Զրկւած մեր հայրենիքից
Ու մեր խղճուկ մայրերից:
Դէն, վեր կացէք, եղբայրներ,
Պատրաստեցէք ձեր դէնքեր
Պատրաստեցէք կուհու,
Խեղճ հայրենիք փրկելու:
Հէրիք մնաք խեղճ ու մոլոր,
Այս շուն տաճկի ձեռքի տակ,
Հէրիք մնանք մենք միշտ գերի
Շղթաներով կապկապուծ:

ՎԻՐԱՒԻՈՐ ՀԱՅԴՈՒԿՈՒ

Ամպել է երկինքը, անձրի է դալիս,

Անձրի է զալիս, ամպեր գոռզոռում,
Աշխարհն ամբողջ արիւն է լալիս,
Ժայռերն ամբողջ արձագանք տալիս:
Նայում եմ շուրջս խոր մի քաշելով՝
Ես լաց եմ լինում՝ աչքերս սրբելով,
Ես լաց եմ լինում՝ դէս դէն նայելով,
Խոր մի հմ քաշում վէրքս բռնելով:
Կուրծքից վիրաւոր, անտէր, անպաշտպան,
Բնկած եմ խոնաւ, գետնին վայր քնկած,
Արսում են ամպեր, զգրդում աշխարհն,
Թանձր մառախուղը չորս կողմո պատած:
Ամպել է երկինքը, չորս կողմո գուման,
Շուրջս նայում եմ, ընկերքս չկան,
Սիրտս լցւեցաւ, մոոցայ ամեն բան,
Մոոցայ վէրքերս, առայ հրացան:
Երբոր շարժւեցայ՝ նւազեց շոնչս,
Արգէն իզուր էր, խոր էր վէրքերս,
Ակսից թուլանալ նիհար ձեռքերս,
Ա՛խ, ուր են արգեօք, ուր են ընկերքս:
Ո՛հ, Աստեած իմ, Աստեած, զթա հայերուս,
Գթա, մի՛ թոզուր մեզ տիտուր, անյոյս,
Գոնէ գուն սրբիք հայի արցունքը,
Իզուր չկորչի հրանց տանջանքը:

Ս Գ ԱՌ, Ս Ո Խ Ա Կ

Սգմ, սոխակ, մտիք այն մութ անտառում,
Սգմ և լաց քո վշտերն այն մթնում,
Աշխարհն ամբողջ լաց են լինում և ողբում,
Զկայ մէկը, որ օգնէ մեր ցաւերուն:
Աշխարհն արեան ծով է զարձել ահազին,
Սուգ ու զարտը բազմել ամենքի սրտին,

Առխակ, մի սպասիր այն սիրելի քո վարդին,
Դուն էլ սպա, ընկեր գտրձնու մեր վշտին.
Ամբողջ լիոներն զիակներով վարդարւած,
Ծաղիկների գեղ կարմիր արիւնով ներկւած,
Սպա, սոխակ, քո վարդն էլ է թառամած,
Քո վարդի տեղ անթիւ զիակներ են փուած,
Աշխարհն ամբողջ լաց են լինում և ողբում,
Լաց են լինում, արիւն արցունքներ թափում,
Ամեն կողմից ճառաշանքներ են լաւում,
Սարեր, ձորեր թնդանօթներ են գոռում,
Աշխ, սոխակ ջան, թոմիր հեռու, շատ հեռու,
Գնա, թոմիր այս վշտալի աշխարհից,
Գնա գտիր մի այլ աշխարհն սպասիր,
Մեր դարտերը, մեր ցաւերը հոն պատմիր.

Քիիրդերի Միջին

Ո՞ւր են արդեօք, ուր են իմ ընկերներս,
Հերոս, քաջ կառող իմ եղբայրներս,
Ո՞չ շատ են ցաւում իմ խոր վէրքերս,
Զկան չեմ տեսնում, ուր են քաջերս:
Աչքս բաց արի, տեսայ միայնակ
Քիւրդերի միջին վիրաւոր ընկոծ
Տեսայ չորս կողմս անթիւ քիւրդերի
Քիակներ են փուած գազան ձեւերի:
Տեսայ հազարաւոր քիւրդի զիակներ,
Աւրտիացաւ սիրաս, մոռացայ իմ վշշաեր,
Տեսայ քաջութիւնը իմ ընկերներիս
Աւրախ արտասուր լցւեց աշքերիս:
Եարտը ո՞ղջ են արդեօք, եթէ զիանայի
Իմ քաջ եղբարքս զոնէ տեսնէի,
Այն առիւներին մէկ էլ զրկէի

Եւ նրանց ձեռքով գերեզման իջնէի:

ԶիՆԻՈՐԻ ՄԱՀԸ

Ա՛խ, մայրիկ ջան, և չը տեսայ
Մէկ աւրախ օր կեանքիս մէջ,
Նպատակիս գեռ չը հասայ
Վէրքեր գիզւեց սրտիս մէջ:
Մեծացրից փայփայանքով
Սնուշ քաղցր քո կաթով.
Գլխիս վերև միշտ երգեցիր
Թաց աչքերս սրբելով,
Բայց հիմայ եկ, անս քո սրդուն,
Տես ցաւալի վիճակը,
Վէր առ, սեղմիր կուրծքիդ ամուր,
Ա՛ռ քո վերջին կարօտը:
Ե՞կ, շուտ հասիր, մին էլ տեսնեմ
Քանի չունչ կայ բերանո,
Մին էլ տեսնեմ, զուցէ մեռնեմ,
Շատ խորունկ են վէրքերս:
Ե՞կ քո ձեռքով դիր զերեզման
Որդուգ սառած դիտկը,
Ամբողջ լիոներ թող բեկ հետ լան,
Երբ ձոծկեք իմ զիակը:

ՆՈՐԻՑ ՀԱՄԲԵՐԵԼ

Երբոր թշնամին մեզ շրջապատած
Զարդում, փշրում է սրիր վեր տոած,
Սլեր վեր տոած մեզ մաս-մաս մորթում,
Նորից համբերել, վայ մեր օրերուն,
Նորից համբերել,
Երբ միտք ենք անում մեր տանջանքները

Թշնամուց քաշած տյն հարւածները
Մինչեւ երբ տանենք մենք այս ցաւերը,
Նորից համբերենք, ովք է մեր աէրը:
Ասացէք, եղբարք, նորից համբերերել,
Նորից թշնամուն մեզ պլուխ ծոել
Արդէն ժամանակ է, ինչու սպասել,
Ինչու մեզ ծանր լուծից չազատել:

ՄՈՒԹ ԳԻՇԵՐ ԷՐ

Բուք ու մռայլ մռւթ գիշեր էր,
Երբ վայր իջած լեռներից,
Դարդուս սիրառ լիրը վերք էր,
Խոր մխ քաշի իմ սրտից:
Սաստիկ մռւթ էր, զէնքը ձեռքիս
Սուրի լանջում ևս կանգնած՝
Անբուժելի վէրքը սրտիս՝
Միրառ վրէժով էր լցւած:
Մռւթ էր սաստիկ, լուսին չկար,
Սստղեր չկար երկնքում,
Օրն էր տխուր. մռւթ ու խաւար,
Նման դարդուս իմ սրտին:
Չկայ մէկը խարար տանի,
Աղիս եարիս խղճալի,
Չկայ մէկը, որ ճաբ անի
Բացւած վէրքին իմ սրտի:

ՍՈՍԻԿ ՔԱՄԻՆ

Վարդի նման դեռ նոր բացւած
Տերեներով գարգարւած,
Բայց ի՞նչ անեմ, բաղդի ձեռից
Ելոյ ընկայ սարէ սար:

Փչեց սարից սաստիկ քամին,
Խեստ սուլելով, վշալով,
Զատեց ինձնից իմ ընկերին,
Թողեց լալով ողբալով:
Շատ լաց եղայ, շատ ողբացի,
Լսող չեղաւ իմ ձայնին,
Տերեներիս փաթաթւեցի,
Պոկեց, տարաւ ինձ քամին:
Յետ նայեցի, տեսայ տիսուր
Տերեներս գլխակոր,
Տեսայ երգիչ իմ սոխակին
Լաց էր լինում ողբագին:

ՈՐԲ ՊԱՏԱՆԻՆ

Որբ մնացած որբ պատանին
Ման էր զալիս չօլերում,
Ման էր զալիս, լաց էր լինում,
Փնտում խղճուկ մայրիկին:
Ամպ էր սաստիկ, անձրե կուգար,
Խեղճը մնաց մոլորւած,
Խեղճ որբուկին օգնող չկար,
Գնում էր լալով նա քաղցած:
Ո՞ւր էր արդեօք նըա մայրը,
Ինչու թողեց չօլերում,
Թէ նըան էլ անզութ քիւրգիր
Փախցրին տարան սարերում:

Բայց խեղճ որբը գես ման կուգար
Դիս փնտում էր մայրիկին
Ման էր զալիս, լաց էր լինում
Ուժ չմնաց սարերում:
Յանկարծ գտաւ մայրը մեռած՝

Արիւնաշաղաղ վայր ընկած,
Լացեց ընկաւ կուրծքի վրայ
Խեղճն նւազ ու քաղցած:

ՄՈՒԹ ԱՆՏԱՌՈՒՄ

Կանգնած էի տիսուր, տրտում,
Յանկարծ լսի մի խուլ ձայն,
Ռւշը գարձրի մութ անտառում
Տեսայ հայի հառաչանք էր այն:
Վեր բարձրացայ սարի զլիսին,
Մտայ խորն անտառի,
Տեսայ գետնին վայր էր ընկած
Հայ պատանին զարնւած:
Լաց էր լինում, ախ էր քաշում,
Զեռքն վէրքին դնելով
Ա՛խ էր քաշում, եարն էր կանչում,
Թաց տէքերն սրբելով:
Յանկարծ տեսաւ նա ինձ կանգնած
Զեռքն մեկնեց դրդալով,
Ասեց, խնդրեց հեկեկալով՝
Կուրծքի վէրքն բաց արած:
Ո՞վ հայ եղբայր, ձեռքդ մեկնիր,
Վեր կացրու մի վայրկեան,
Խօսքեր ունիմ, գոնէ լսիր,
Ատա նոր զիր գերեզման:
Ահա, առ քիզ այս մատանիս,
Տար սիրելոյս տուն յանձնիր,
Եւ իմ խղճուկ ծեր մայրիկիս
Վիրջին բարիս գուն յանձնիր:

ԻՆՉԻ ՀԱՄԱՐ ԴԵՌ ԳԱՐՈՒՆ ԶԵ ԲԱՑԻԵԼ
Նորից բացւեցաւ զարուն ուրախ,

Նորից բացւեցան վարդերն դալար,
Ուրախութիւն, հրձւանք լցւեց ողջ աշխարհ,
Բայց զես իմ սիրտն տիսուր է, խաւարու
Ինձի համար զես զարուն չէ բացւել,
Ոչ էլ ինձ համար զես արե ծագել,
Զկայ ինձ համար ոչ վարդ, ոչ ծաղիկ,
Դեռ ինձ պէտք է կուել, փրկել հայրենիք,
Շատ ժամանակ չէ իմ արօր, զութան
Անզութ Քիւրզերն քաշեցին տարսն,
Եւ շատ մատաղահաս հարս ու աղջիկներ
Քիւրզերի ձեսքին թափում արցոնքներու
Այժմս ինձ պէտք է փրկել խեղճերուն,
Ինձ պէտք է սրբել նրանց արցունքը
Ահա նոր կուզայ ինձ համար դարուն
Կը բացւի սրտիս վարդը դալարուն:

Ա՛Խ, ԹԷ ԼԻՆԷՐ ԳԱՆԷ ՄԻ ՕՐ

Ա՛խ, սիրուհիս, ես քո տեղ
Զէնքս եմ արել ինձ ընկեր,
Պլխիս տակին ես բարձի տեղ
Բալն եմ զրել բարձի տեղ.
Դիշեր ցերեկ հանգիստ չունիմ
Գնդակների ձայնիցը
Դարբատ սրտիս ընկեր չունիմ
Ամ եմ քաշում սրտիցս.
Ո՞ւր ես արդեօք, թէ տեսնէիր
Իմ ցաւալի տանջանքս,
Գոնէ զուն բեզ բաց անէիր
Խուար, տիսուր իմ սիրտը:
Եարաբ պիտ զմյ արդիօք մի օր
Նորից տեսնենք ազատ կհանիք,

Պիտ գայ արդեօք այն ուրախ օր,
Հէրիք ինչքան տանջւեցանք:

ԹՈՂԵՔ, ԱՄՊԵՐ

Ո՞հ, ինչ սաստիկ մութ գիշեր էր,
Լուսին չկար երկնքում,
Սևսե ամպեր երկինք պատած
Խեղճ լուսնին են բանտարկած,
Սիրտս տիպուր, վշտերս շատ,
Կանգնած լուսնին կսպասեմ
Բայց նա չկայ ամպերն են շատ,
Սիրտս տիպուր լալիս եմ:

Սաստիկ մութ էր, մէկ ճար չկար,
Ճամբայ չկայ, ուր գնամ,
Վէրքո շատ, օգնող չկայ,
Դարտերս շատ, ընկեր չկայ,
Ասէք, ցաւերս ում պատմեմ:
Այս, մութ ամպեր, անգութ ամպեր,
Թողէ՛ք լուսնիս թող զուրս գայ,
Թողէ՛ք ամպեր ինձ խղճացէք,
Վիրաւոր եմ, մի տանջէք:

Անգութ ամպեր, ինչ էք տանջում,
Ինչու գուրք յետ չէք փախչում,
Թողէք լուսնիս դարտեր ունիմ
Ցաւերս նրան պիտ պատմեմ:

ՀԱՅԻ ՎԻՃԱԿԻ

Հայ ազգի սիրտը արունով լցւած
Ամենի աչքերն արցունքով լցւած
Անգութ քիւրգերի ահից սարսափած
Բնկած են պանզուխտ, եղոծ ցիր ու ցան:

Թողած են ամբողջ ըմբռերի ձեռին
Ոմանք տուն ու տեղ, սժանք քոյր, եղբայր,
Խղճուկ Հայաստանը թողած լալագին,
Փախչում են քիւրգերի ահից սարսափից:

Սարերի միջին քաղցած ու ծարաւ,
Մնացել են անյոյս չունին օգնական
Սպասեցին օգնութեան օգնող էլ չեղաւ
Լալով, ողբալով եղան ցիր ու ցան:
Շատ ու շատ երէխտէք ձեռքի բռնած
Լալով ման կուգային իրանց ծնողաց,
Մերկ ու բորիկ ձեռսերն մրսած
Ման էին գալիս մոլորւած, քաղցած:

Մ Օ Ր Ս Ո Ւ Ի Գ Ը

Հերոսի պէս զէնք վէր տռար,
Թշւառ մօրդ մոռացար,
Կուրծքից վէրքեր զուն ստացար:
Թայց աչքերով քեզ ման եկայ,
Վիրաւորւած քեզ գտայ,
Վէրքը կուրծքից, զէնքը կողքից,
Թեզ թառամած ես գտայ:
Վէր կաց, բալէս, աչքերդ բաց,
Խղճած մօրդ ծերացած
Վէր կաց կտակեմ քո վէրքերդ,
Արիւնահոս ճակատդ:

Սպասում են քո բոյրերդ
Քո խեղճ փոքրիկ եղբայրներդ
Գնանք, զրկիր, քո որբերդ,
Խղճամ, բալէս, բաց աչքերդ:
Այս, իմ խօսքերս իզուր են անցում,
Քնած է բալէս, նա ինձ չի լսում,

Հանգիստ, անխոռով աչքերն փակուծ
Արիւնից քողն երեսին բաշտ:

Է Ս Է Լ Կ Բ Գ Ն Ա Յ Ց

Մի յուսահատիր, ով քաջ եղբայրս,
Քչպէտ ես գիտեմ, շատ են ցաւերս,
Պէտք է սպասել այս սե օրերին
Կուգայ ուրուխ օր այս դառն օրերին:
Կը զնան կանցնեն այս սե օրերը
Միրով պիտ տանենք ձախորդ օրերը,
Պէտք է սպասել առանց արտունջի,
Մի օր էլ կուգայ ուրախ օր պարի:

Մութ գիշեր էր, լուսին չկար, օ=
Ամպ էր պատել երկինքը,
Դարդու սրտիս ընկեր չկար,
Շատ տխուր էր իմ սիրալ,
Փչեց սարից սաստիկ քամին,
Սիրտս գցեց սարսուռը,
Հեռու աշրան իմ սիրածին,
Եարօգ թողին իմ սիրտը:
Սաստիկ մութ էր, աստղ էլ չկար,
Ամպն էր միայն գոսկոսում,
Ամպն էր միայն տիտուր ձայնով
Ինձ վշտակից նա դառնում:
Կարծես նա էլ ինձի նման
Դարդեր ունէր իւր սրտում,
Դարդեր ունէր դուցէ շատ խոր,
Ար իմ դարախն չէր նման:

ՀՈՎՎ ԱՐԵՔ ՍԱՐԵԲ ԶԱՆ

Հնվ արէք, սարեր ջան, սիրտս տխուր է,
Ման գուգամ, չիմ գտնում եարս սըտեղ է
Զգիտեմ նա մեռած է, թէ վիրաւոր է,
Հնվ արէք, սարեր ջան, սիրտս տխուր է:
Ոհա մէկ տարի է, ես խապար չունեմ,
Մաշեցաւ կեանքս, գիւման էլ չունիմ,
Ո՞վ գիտէ, եարար, արգեծք պիտ տեսնեմ
Հով արէք, սարեր ջան, սիրտս հովացնեմ
Ման եկայ սարերն տեսայ գիտիներ,
Տեսայ վայր ընկած անթիւ գիտիներ,
Լցւեցաւ սիրտս, թափի արցունքներ
Հով արէք, սարեր ջան, շատ են իմ վշտեր:
Տեսայ չորս կողմս, ման եկայ եարիս,
Յետ գառայ տխուր արցունքն աչքերիս:
Ո՞վ գիտէ, թշնամին տարտւ իմ եարիս,
Թէ դես կուռում է, ով Տէր, գու հասնես:

Մշու դաշտում ման կուգայի

Վիրաւորւած՝ հս տխուր,
Յանկարծ լսի խուլ ձայների
Հառաչանքներ ու արցունք:
Դէն նայեցի, տեսայ տան մէջ
Լցրած փոքր մանուկներ,
Եւ կատաղի կարմիր բոցեր
Բարձրանում են օդի մէջ:
Մի քիչ հեռու տեսայ կանայք
Գիտնի վրայ են փաւած,
Ոմանք քաղցից են նւազած՝
Ոմանք խոր վէրք սոսացած:
Մի քանի տեղ լոց են լինում,
Թշւառ կանայք ողբագին:

Տիկ 5 ՄԲ
15809

ԳԻՒՆ Է 10 ԿՕՊ.

9504

Դիմել՝ Ալեքսանдрոպոլ
Սվյածնիկ Ա. Խաչվանքնց

2113

